

Misbrug af uskiftet bo[©]

*Af advokat (L) Bodil Christiansen og
advokat (H), cand. merc. (R) Tommy V. Christiansen*

www.v.dk

Mange dødsboer afsluttes ved udlevering af boet til uskiftet bo. Men uskiftet bo er ikke altid den bedste løsning for parterne på lidt længere sigt. Afdødes særbørn bør tænke sig grundigt om, før der gives samtykke til uskiftet bo. Og afdøde bør måske i sit levende live overveje, om det i forhold til særbørnene er rimeligt at satse på uskiftet bo.

Når den ene ægtefælle falder bort, kan den anden ægtefælle overtage boet til uskiftet bo, hvis der var formuefællesskab (fælleseje) i ægteskabet, og afdøde efterlod sig børn, børnebørn m.v.

Hvis afdøde kun efterlod sig børn fra ægteskabet med længstlevende, har ægtefællen som udgangspunkt et krav på at overtage hele formuefællesskabet til uskiftet bo. Efterlod afdøde sig også særlivsarvinger, dvs. børn fra tidligere ægteskaber eller samlivsforhold, kan disse særlivsarvinger kræve, at længstlevende ægtefælle skifter med dem og altså udreder deres andel af arven efter førstafdøde. Særlivsarvingen kan dog på frivillighedens basis give samtykke til uskiftet bo, således at ægtefællen kan overtage hele boet til uskiftet bo.

Emnet har givet anledning til en del spørgsmål gennem tiden, hvorfor der med nærværende artikel er givet en relativ udførlig behandling af emnet.

Offentliggjort d. 10. maj 2014

Hvad betyder uskiftet bo

Etablering af et uskiftet bo indebærer, at afdødes formue ikke fordeles mellem afdødes arvinger ved dødsfaldet. I stedet overtager den længstlevende ægtefælle rådigheden over afdødes formue. Efter dødsfaldet råder den længstlevende ægtefælle således både over sin egen hidtidige formue, og over den formue, der tilhørte den afdøde ægtefælle før dødsfaldet. Først når det uskiftede bo ophører, skal der udredes arv til afdødes børn.

Det uskiftede bo gør livet lettere for den længstlevende ægtefælle, da længstlevende nu kan disponere over såvel egen formue som afdødes formue. Ikke sjældent ses det, at adgang til uskiftet bo er en nødvendig forudsætning for, at længstlevende kan blive boende i det parcelhus, som har tjent til familiens bopæl før dødsfaldet. Men arvingerne har omvendt en interesse i, hvordan den længstlevende forvalter det uskiftede bo. I princippet administrerer den længstlevende nemlig ikke blot sin egen formue, men også arvingernes arv efter den førstafdøde ægtefælle.

Mislyde i det uskiftede bo

Det uskiftede bo fungerer i sagens natur bedst, hvor der er gensidig tillid og loyalitet i ord og handling mellem den længstlevende ægtefælle og afdødes børn. Men erfaringerne viser, at den forudsætning ikke altid er opfyldt.

I flere af de offentliggjorte spørgsmål i nærværende spalter, er situationen den, at særbørnene umiddelbart efter førsteafdødes dødsfald har et godt forhold, til længstlevende. Men desværre viser det sig, at det gode forhold ofte fortoner sig efter endog meget kort tid, og det ses, at længstlevendes interesser primært drejer sig om dennes egne børn og måske en ny samlever.

Problemet kan opstå på begge sider af bordet:

På den ene side kan den længstlevende ægtefælle - med rette eller urette - føle, at afdødes særbørn udviser en helt overdreven og meget ubehagelig interesse for, hvordan længstlevende forvalter formuen i det uskiftede bo.

Offentliggjort d. 10. maj 2014

På den anden side kan særbørnene – med rette eller urette – opleve, at længstlevendes forbrug ligger hinsides det rimelige og anstændige, og at børnenes arv følgelig fordampes som dug for solen.

Hvis konflikten spidser til, kan sagen ende ved domstolene. Og mulighederne for fredelig sameksistens bliver i hvert fald ikke bedre, når sagen først oprulles i retten.

I arveloven er der fastsat regler, der skal løse disse konflikter. Helt overordnet er reglerne om uskiftet bo udtryk for en balancegang mellem *på den ene side* hensynet til den længstlevende ægtefælle og *på den anden side* hensynet til førstafdødes børn. Reglerne har således til formål at give den længstlevendes mulighed for at leve et så vidt muligt økonomisk uforandret liv efter ægtefællens dødsfald, herunder uden at skulle stå til ansvar overfor afdødes børn for enhver tænkelig disposition over eller forbrug af boets midler. Samtidig skal afdødes børns rimelige interesser beskyttes mod illoyale dispositioner foretaget af den længstlevende ægtefælle.

Men det er ikke altid, at arvelovens regler slår til.

Længstlevendes rettigheder

Når længstlevende overtager boet til uskiftet bo, får længstlevende – som det anføres i loven - *en ejers rådighed* over det uskiftede bo. Længstlevende kan således som udgangspunkt råde frit over hele formuen, herunder den formue, der før dødsfaldet tilhørte den nu afdøde ægtefælle. Længstlevende kan f.eks. som udgangspunkt frit træffe beslutning om at sælge, pantsætte eller udleje ægtefællernes bolig, sommerhus og anden fast ejendom, sælge en virksomhed, foretage investeringer i værdipapirer etc. Ægtefællen kan endvidere forbruge formuen i det uskiftede bo inden for rimelighedens grænser. Og er pengene brugt til forbedring af levestandarden for den længstlevende, f.eks. til ekstra hjemmehjælp til den længstlevende, er grænserne ganske vide.

Offentliggjort d. 10. maj 2014

Misbrug

Længstlevende har imidlertid ikke en ubegrænset råderet. Grænserne for den længstlevendes råderet over det uskiftede bo ligger der, hvor ægtefællen bevæger sig over i et ”misbrug” af rådigheden over det uskiftede bo.

Et misbrug kan efter loven bestå i f.eks.:

- uforsvarlige spekulationsforretninger,
- urimeligt forbrug,
- tegning af en uforholdsmæssig stor pensions- eller forsikringsordning eller
- ydelse af gaver eller andre begunstigelser, der står i misforhold til det uskiftede bos formue.

Spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger et misbrug, beror på en samlet vurdering af samtlige sagens omstændigheder.

Hvordan opdages misbrug

Afdødes børn har ikke efter arveloven krav på en løbende indsigt i den længstlevendes dispositioner. Men børnenes interesser er søgt tilgodeset ved nogle få regler, der skal bidrage til at sikre grundlaget for børnenes og måske siden domstolenes efterprøvelse af, om der er sket et misbrug.

Det drejer sig for det første om, at den længstlevende senest 6 mdr. efter dødsfaldet skal indlevere en formueoversigt til Skifteretten over afdødes og længstlevendes formuer, herunder livsforsikringer og pensioner. Indgiver længstlevende ikke denne oversigt rettidigt, kan Skifteretten bestemme, at formueoversigten skal udarbejdes af en bobestyrer for længstlevendes regning. Skifteretten skal på børnenes anmodning udlevere et eksemplar af denne formueoversigt til børnene. Oversigten kan få væsentlig betydning ved en senere vurdering af, om ægtefællen har misbrugt sin rådighed, idet det via denne opgørelse er muligt at vurdere, om boet er forringet siden førsteafdødes dødsfald og tillige, at det i et vist omfang undertiden bliver muligt at pejle sig ind på størrelsen af længstlevendes privatforbrug.

Offentliggjort d. 10. maj 2014

Af arveloven fremgår videre, at hvis en arving gør gældende, at der foreligger misbrug fra længstlevendes side, skal længstlevende efter Skifterettens bestemmelse give oplysninger om dispositioner over det uskiftede bos formue, og børnene har ret til at blive gjort bekendt med disse oplysninger.

Det er op til Skifteretten at foretage et konkret skøn over, om der er grundlag for at pålægge den længstlevende at fremlægge oplysninger om sine formueforhold.

På baggrund af udtalelserne i lovforslagene om reglerne på dette område må det efter min opfattelse antages, at der skal foreligge visse holdepunkter for at antage, at der har fundet kritisable dispositioner sted, før der er grundlag for at pålægge længstlevende at redegøre for sine aktuelle formueforhold. Den begrænsede domstolspraksis synes at være i overensstemmelse hermed. Børnene skal således efter min opfattelse kunne pege på visse konkrete forhold, der eventuelt kunne være udtryk for et misbrug. Det er ikke et ubetinget krav, at der skal foreligge skriftlig oplysninger. Eksempelvis forelå i en sag fra 2003 kun ubekræftede oplysninger om, at boet var blevet forringet. Men Skifteretten besluttede på baggrund af en vurdering af dette og andre forhold i sagen at pålægge længstlevende at aflevere en engagementsoversigt fra sit pengeinstitut.

Set fra børnenes synspunkt er lovens forudsætning om, at der skal foreligge ”visse holdepunkter”, den største svaghed ved reglerne. I tilfælde, hvor der slet ikke er nogen kontakt mellem den længstlevende ægtefælle og børnene, kan det således være meget vanskeligt for børnene at pege på sådanne konkrete forhold, der kan give anledning til, at Skifteretten iværksætter nærmere undersøgelser af forholdene. Stiller Skifteretten her for ”strenge” krav til, hvilke oplysninger, børnene skal præstere, for at få igangsat en nærmere undersøgelse, er børnene reelt prisgivet de dispositioner, som længstlevende foretager. Stiller Skifteretten omvendt for lempelige krav, kan der blive tale om en helt unødigt og belastende fremfærd i forhold til længstlevende.

Konsekvenser ved misbrug

Konkluderer domstolene under en senere retssag, at ægtefællen må anses at have misbrugt rådigheden over formuen i det uskiftede bo, og derved *har formindsket* formuen

Offentliggjort d. 10. maj 2014

væsentligt eller har *fremkaldt fare for* en sådan væsentlig formindskelse, kan der blive tale om forskellige konsekvenser:

Først og fremmest vil ægtefællen have *pligt til at skifte* med børnene. Når skiftet er foretaget, og længstlevende har udredt arven til førstafdødes andre arvinger, kan længstlevende herefter disponere, som vedkommende finder det bedst.

Hvis formuen i det uskiftede bo er blevet væsentligt formindsket, kan det i den forbindelse komme på tale, at ægtefællen skal yde børnene en form for ”erstatning” for den formindskelse af børnenes arv, som ægtefællens kritisable dispositioner har medført. Ved opgørelsen af arven efter førstafdøde vil børnene i så fald så vidt muligt blive stillet, som om ægtefællens misbrug ikke havde fundet sted.

Hvis ægtefællens dispositioner har bestået i, at ægtefællen har givet store gaver eller arveforskud, kan en arving i visse tilfælde kræve disse gaver omstødt. Det betyder, at gaven ”tilbageføres” fra modtageren til det uskiftede bo. Det kan både være gaver til fremmede, f.eks. en samlever, og gaver, hvor ét barn favoriseres frem for andre børn. Omstødelse kan kun ske ved gaver, der er så store, at de står i ”misforhold” til boets formue.

Samtykke

I alle tilfælde bør særlivsarvinger tænke sig grundigt om, før der gives samtykke til uskiftet bo. Særlivsarvingen kan opstille forskellige betingelser for et sådant samtykke, f.eks. at ægtefællen ikke etablerer et fast samlivsforhold.

Ægtefællerne bør måske på deres side i nogle tilfælde overveje, om det er rimeligt at bede en særlivsarving give samtykke til uskiftet bo, og i givet fald, om særlivsarvingernes rettigheder skal sikres ved at fastsætte særlige betingelser for udlevering af boet til uskiftet bo til den længstlevende.

Offentliggjort d. 10. maj 2014

I alle tilfælde er det nok en overvejelse værd, om et særbarns forhold til en stedmor eller en stedfar på dødsfaldstidspunktet er ligeså nært 10 år senere. Nogle gange ses det desværre, at forholdet daler til et lavpunkt selv ganske kort tid efter dødsfaldet.

Men det er næppe for vidtgående at konkludere, at accept af uskiftet bo kræver en ret stor tillid til længstlevende ægtefælle, og en solid tro på, at denne tillid har et godt fundament også i årene fremover, hvor kontakten med længstlevende måske er tonet ud.

— o —